

Висновок спеціаліста (*Amicus Curiae*) щодо кримінального провадження № 4202500000001123

Харківською правозахисною групою (далі – ХПГ) за участю експертів у галузі права, за запитом народного депутата України Тимошенко Ю.В. (далі – Заявниця), проведено дослідження обставин кримінального провадження № 4202500000001123, зареєстрованого в Єдиному реєстрі досудових розслідувань 27 листопада 2025 року за ознакою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 369 Кримінального кодексу України. Дослідження виконано на основі матеріалів справи, наданих адвокатами Заявниці, із залученням спеціалістів для підготовки супутніх висновків у відповідних спеціальних галузях.

Предмет. Цей висновок (*amicus curiae*) не має на меті надання правової оцінки винуватості або невинуватості Заявниці у вчиненні інкримінованих їй дій, оскільки таке питання належить до виключної компетенції суду. Натомість висновок зосереджений на оцінці процесуальних аспектів кримінального провадження крізь призму:

(а) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) та сталої практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка має пріоритетне значення з огляду на ч. 5 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до якої кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ;

(б) релевантних правових позицій Верховного Суду.

Двоступенева методологія. З огляду на те, що кримінальне провадження триває, висновок поєднує два аналітичні напрями:

(а) фіксацію вже наявних обставин, які створюють підстави для постановки питання про порушення конвенційних стандартів;

(б) застереження щодо ризиків таких порушень у подальшому ході провадження, з визначенням процесуальних кроків, яких потребує дотримання вимог Конвенції та практики ЄСПЛ.

Превентивна спрямованість висновку набуває особливого значення з огляду на статус Заявниці як керівниці опозиційної депутатської фракції у Верховній Раді України: у практиці ЄСПЛ кримінальне переслідування таких осіб супроводжується підвищеним стандартом ретельності процесуальної оцінки.

Правозахисна функція ХПГ. Підготовка цього висновку є частиною системної правозахисної діяльності ХПГ. Організація виходить з того, що політично мотивоване переслідування – у будь-якій його формі та незалежно від політичної належності особи, проти якої воно може бути спрямоване, – є неприйнятним у демократичній правовій державі. Саме у цьому контексті ХПГ послідовно виконує функцію незалежного спостерігача щодо кримінальних та адміністративних проваджень, в обставинах яких можуть бути присутніми відповідні ознаки.

Форма amicus curiae. Практика подання правових висновків у формі *amicus curiae* з питань застосування Конвенції та практики ЄСПЛ є усталеною у міжнародних судових установах. Її використання обумовлено динамічним характером практики ЄСПЛ та обмеженою доступністю українських перекладів рішень Суду у справах не проти України, що ускладнює ефективне використання конвенційних стандартів у національній правозастосовній практиці без залучення фахівців відповідного профілю.

1. Порухення під час санкціонування негласної слідчої (розшукової) дії

1.1. Фактичні обставини

7 січня 2026 року слідчий суддя Вищого антикорупційного суду постановив Ухвалу про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (далі – НСРД) щодо Заявниці, зазначивши в її мотивувальній частині, що підставами для висновку про причетність особи слугують «протокол допиту свідка, службова записка та протокол огляду сайту Верховної Ради України та інші матеріали у їх сукупності».

Кримінальне провадження від самого початку відкрито за ч. 4 ст. 369 КК України – за ознаками діяння, вчиненого у складі організованої групи; у листах до Генерального прокурора зазначалося, що Заявниця спільно з іншими особами налагодила схему надання та одержання неправомірної вигоди. У подальшому ані показання свідків, отримані під час досудового розслідування, ані пояснення, надані стороною захисту особами, зазначеними у цих листах, не містять відомостей про їхні контакти із Заявницею.

1.2. Національний стандарт: ст. 246, 248, 87 КПК України та практика Верховного Суду

Винятковий характер НСРД. НСРД належать до найінтенсивніших форм процесуального втручання держави у приватну сферу особи й охоплюють сфери, які охороняються ст. 32 Конституції України та ст. 8 Конвенції. Відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України, НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Згідно з п. 1 ч. 3 ст. 248 КПК України, слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення НСРД виключно за умови, якщо прокурор, слідчий або дізнавач доведе наявність достатніх підстав вважати, що вчинено кримінальне правопорушення відповідної тяжкості. Стандарт доказування «достатні підстави вважати» не зводиться до факту внесення відомостей до ЄРДР або до пояснень сторони обвинувачення про необхідність перевірки інформації: йдеться про конкретні фактичні дані, які існували до моменту звернення з клопотанням і могли бути перевірені слідчим суддею. Лише попереднє існування мінімального масиву таких даних є гарантією від свавільного втручання держави у приватне життя особи; інакше НСРД перетворюється не на спосіб перевірки вже наявної підозри, а на інструмент попереднього збору інформації з метою подальшого пошуку підстав для кримінального переслідування.

Стандарт Верховного Суду у справі № 164/1293/17 щодо штучного завищення кваліфікації. У постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 травня 2024 року у справі № 164/1293/17 сформульовано правовий висновок, безпосередньо релевантний для оцінки досліджуваної справи. Фабула справи характеризувалась тим, що відомості до ЄРДР було внесено за ознаками більш тяжкого злочину (ч. 3 ст. 368 КК України), що відкрило процесуальну можливість для проведення НСРД у порядку ст. 246 КПК; після проведення НСРД сторона обвинувачення змінила кваліфікацію на менш тяжку (ч. 2 ст. 369-2 КК України); єдині процесуальні джерела, наявні на момент звернення за дозволами на НСРД, не містили відомостей, які б обґрунтовували саме більш тяжку кваліфікацію (§§ 29-30 постанови). Верховний Суд сформулював загальний правовий висновок: відповідно до ч. 1 та 2 ст. 87 КПК України недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення фундаментальних прав, зокрема через здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого

дозволу або з порушенням його суттєвих умов; якщо такий дозвіл отримано внаслідок штучного створення підстав для його отримання, проведення на його підставі слідчих дій також підпадає під правило цих положень процесуального закону (§ 31). Цей висновок Верховний Суд застосував як *ratio decidendi*: касаційну скаргу прокурора залишено без задоволення, виправдувальний вирок суду першої інстанції – без змін (§ 32).

1.3. Конвенційний стандарт: ст. 8 Конвенції та практика ЄСПЛ

Загальний тест за ст. 8 Конвенції. НСРД у вигляді аудіоконтролю особи становлять втручання у право, гарантоване ст. 8 Конвенції, яке є сумісним з Конвенцією лише за умови, що воно (а) здійснюється «згідно із законом», (б) переслідує одну з легітимних цілей, передбачених ч. 2 ст. 8, і (в) є «необхідним у демократичному суспільстві» (*Korniyets and Others v. Ukraine*, § 53; *Halford v. the United Kingdom*, § 49). Висновок про те, що відповідний захід не був здійснений «згідно із законом», є самодостатнім для констатації порушення ст. 8 (*M.M. v. the Netherlands*, § 46). Поняття «згідно із законом» охоплює не лише наявність відповідного нормативного припису, а й якість самої процедури: якщо процедура санкціонування передбачена законом, але застосована таким чином, що не забезпечує реальних гарантій проти свавілля, втручання не вважається таким, що здійснене «згідно із законом» у розумінні Конвенції.

Стандарт обґрунтованої підозри: Roman Zakharov v. Russia [GC]. У § 257 Велика Палата зазначила, що при оцінці процедур санкціонування Суд враховує повноваження органу, що санкціонує захід, обсяг його перевірки та зміст дозволу – ці чинники у сукупності визначають, чи здатна процедура запобігти санкціонуванню таємного спостереження «безсистемно, нерегулярно або без належного та відповідного розгляду». У § 260 Суд вказав, що орган, який надає дозвіл на таємне спостереження, повинен бути здатним: (а) перевірити існування обґрунтованої підозри щодо конкретної особи з огляду на наявність фактичних ознак того, що ця особа планує, вчиняє або вчинила кримінально карані діяння; (б) переконатися, що запитуване спостереження відповідає вимозі «необхідності в демократичному суспільстві», у тому числі є пропорційним переслідуванню легітимним цілям, перевіряючи, чи не можна досягти відповідних цілей менш обтяжливими засобами.

Непринциповість ретроспективного виправдання: Matanović v. Croatia. У § 113 рішення ЄСПЛ зазначив, що ухвали слідчого судді про застосування заходів таємного спостереження посилались на клопотання прокуратури та містили статутне формулювання про неможливість провести розслідування іншими засобами, однак не містили належного обґрунтування щодо конкретних обставин справи. У § 114 Суд підтвердив, що відсутність належного обґрунтування в ухвалі слідчого судді не може бути компенсована «обходом» цього недоліку шляхом ретроспективного виправдання застосування таємного спостереження національними судами вже після його здійснення. Законність санкціонування НСРД повинна оцінюватися саме за станом матеріалів на момент постановлення ухвали слідчого судді, а не *post factum* – за результатами того, що сторона обвинувачення зрештою зібрала вже після здійсненого втручання.

Прямий прецедент щодо України: Vykhov v. Ukraine. Особливе значення для досліджуваної справи має рішення ЄСПЛ у справі *Vykhov v. Ukraine* (заява № 36618/14, рішення від 22 січня 2026 року): воно стосується оцінки конвенційної допустимості НСРД, санкціонованих

слідчим суддею в межах кримінального провадження в Україні у системі того самого процесуального законодавства, у межах якого санкціоновано НСРД щодо Заявниці. У § 22 рішення ЄСПЛ виокремив такі дефекти процедури санкціонування, несумісні з вимогами ст. 8 Конвенції: ухвали слідчого судді були «сформульовані в нечітких термінах без будь-яких відомостей щодо конкретних фактів справи»; у них «просто зазначалося, що інформація, яка могла бути отримана в результаті запитуваних негласних слідчих дій, могла мати суттєве значення для розслідування»; повторювався аргумент органу досудового розслідування, що «отримання такої інформації в інший спосіб було б неможливим»; у тексті ухвал відсутні вказівки на застосування слідчим суддею критерію «необхідності в демократичному суспільстві» або оцінку пропорційності заходу. На цій підставі ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання не здійснювалось «згідно із законом» у розумінні п. 2 ст. 8 Конвенції (§§ 23, 25).

1.4. Застосування стандартів до обставин справи

1.4.1. Якість Ухвали про санкціонування НСРД від 7 січня 2026 року

Ухвала слідчого судді ВАКС від 7 січня 2026 року виявляє два взаємопов'язані дефекти мотивування, кожен з яких є самостійно несумісним з вимогами ст. 8 Конвенції.

Відсутність індивідуалізованої фактологічної бази. Мотивувальна частина ухвали посиляється на: протокол допиту свідка; службову записку; протокол огляду сайту Верховної Ради України. Єдиним матеріалом, що претендує на роль фактичного обґрунтування, є показання з чужих слів помічника народного депутата, одержані того самого дня, коли йому надано «спеціальне завдання». Ухвала не містить аналізу того, чому слідчий суддя визнав цей матеріал достатнім для висновку про обґрунтовану підозру щодо Заявниці.

Формальне обґрунтування неможливості отримання відомостей в інший спосіб. Щодо цієї умови ухвала відтворює статутне формулювання п. 1 ч. 3 ст. 248 КПК України, а саме, що «отримати в інший спосіб відомості про вчинення кримінальних правопорушень, до яких може бути причетна особа... неможливо». Відповідна ухвала не містить жодної конкретизації: чому не можуть бути використані менш інтенсивні заходи (допити свідків, огляд кореспонденції, інші слідчі дії).

Сукупність цих дефектів прямо відтворює картину, встановлену ЄСПЛ у справі *Vukhor v. Ukraine* (§ 22), де ухвали слідчих суддів були визнані такими, що «сформульовані в нечітких термінах без будь-яких відомостей щодо конкретних фактів справи», а посилання на неможливість отримання інформації іншим шляхом «просто повторювало аргумент органу досудового розслідування». Принципово те, що як ухвали у справі *Vukhor*, так і ухвала у досліджуваній справі постановлені в межах того самого процесуального законодавства – з тими самими дефектами.

1.4.2. Ризик штучного завищення кваліфікації

Провадження відкрито за ч. 4 ст. 369 КК України (особливо тяжкий злочин), що відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України є процесуальною умовою для проведення аудіоконтролю особи. На момент підготовки цього Висновку кваліфікація не зазнала змін.

Питання про те, чи був наявний на момент звернення за дозволом масив фактичних даних достатнім для обґрунтування саме цієї кваліфікації, потребує подальшого осмислення після повного розкриття матеріалів провадження в порядку ст. 290 КПК України. Якщо виявиться,

що конкретних даних, які б об'єктивно обґрунтували особливо тяжкий злочин, на момент клопотання не існувало, виникне питання про «штучне створення підстав» для отримання дозволу в розумінні § 31 постанови Верховного Суду у справі № 164/1293/17 – з наслідком у вигляді недопустимості всіх отриманих на його підставі доказів. Ретроспективне виправдання кваліфікації є неприйнятним як за цим стандартом, так і за стандартом ЄСПЛ (*Matanović v. Croatia*, § 114).

Доктринальний вимір питання кваліфікації. На замовлення сторони захисту чотири наукові установи незалежно одна від одної підготували науково-правові висновки щодо тлумачення ст. 369 КК України, а саме: Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ПрАТ «ВНЗ “Національна академія управління”» та Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. Усі вони доходять узгодженого результату: особливо кваліфікуюча ознака ч. 4 ст. 369 КК України поширюється лише на діяння у формі надання неправомірної вигоди, тоді як пропозиція чи обіцянка, вчинена одноособово й без ознак групи осіб за попередньою змовою чи організованою групою, підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 369 КК України, а її розширювальне тлумачення несумісне з принципом *nullum crimen sine lege*.

1.5. Висновки

Ухвала слідчого судді ВАКС від 7 січня 2026 року не відповідає вимогам ст. 8 Конвенції та стандартам практики ЄСПЛ. Два самостійні дефекти, а саме відсутність індивідуалізованої фактологічної бази для висновку про обґрунтовану підозру та формальний характер обґрунтування щодо неможливості отримання відомостей в інший спосіб, прямо відповідають тим, що ЄСПЛ констатував у справі *Vukhor v. Ukraine* (§ 22), і є несумісними зі стандартом *Roman Zakharov v. Russia* [GC] (§ 260).

Констатована невідповідність не є формальною: вона визначає допустимість ключового доказу обвинувачення. Відповідно до ч. 1-2 ст. 87 КПК України та правового висновку Верховного Суду у справі № 164/1293/17 (§ 31), докази, отримані на підставі дозволу, виданого з порушенням фундаментальних процесуальних гарантій, є недопустимими. Оскільки аудіозапис НСРД є ключовим, а в окремих аспектах – єдиним доказом обвинувачення, визнання його недопустимим матиме вирішальне значення для долі провадження.

Суд, який розглядатиме справу по суті, зобов'язаний здійснити предметну оцінку законності санкціонування НСРД відповідно до стандартів *Vukhor v. Ukraine* та *Roman Zakharov v. Russia* [GC]. Виявлені дефекти не можуть бути усунені ретроспективними поясненнями сторони обвинувачення (*Matanović v. Croatia*, § 114). З огляду на це суд має розглянути питання про виключення доказів, одержаних внаслідок НСРД, як таких, що отримані з порушенням ст. 8 Конвенції та ст. 87 КПК України.

2. Ненадання сторони захисту доступу до матеріалів НСРД

2.1. Фактичні обставини

Одним з ключових доказів сторони обвинувачення є результати НСРД, проведеної 12 січня 2026 року, а саме аудіозапис розмови, зафіксований на матеріальному носії № 4794т. Стороні захисту надано доступ виключно до часткової похідної копії, обсяг та межі якої визначені винятково стороною обвинувачення, без можливості ознайомлення з повним змістом запису та з оригіналом матеріального носія, на якому такий запис здійснено.

2.2. Національний стандарт: ст. 290 КПК України та практика Верховного Суду

У постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11 травня 2021 року у справі № 737/838/16-к сформульовано такі правові позиції, безпосередньо релевантні для оцінки обставин досліджуваної справи:

(а) вимоги ст. 290 КПК України поширюються не лише на докази, що стосуються предмета доказування, а й на матеріали, на підставі яких можна зробити висновок про законність отримання наданих стороною обвинувачення доказів (п. 20);

(б) режим секретності, застосований до певних рішень або документів, не звільняє сторону обвинувачення від обов'язку надати їх суду та відкрити стороні захисту у випадку, коли допустимість доказів, отриманих внаслідок дій на підставі цих рішень, ставиться під сумнів іншими учасниками процесу (п. 21);

(в) коли допустимість доказу обґрунтовано поставлена під сумнів, обов'язок довести таку допустимість (включно з відкриттям стороні захисту відповідних підтверджуючих матеріалів) покладається саме на сторону обвинувачення (п. 32).

В обґрунтуванні наведених висновків Верховний Суд прямо звернувся до практики ЄСПЛ, зокрема до справ *Rowe and Davis v. the United Kingdom* та *Leas v. Estonia*, констатувавши, що гарантії ст. 6 § 3 (b) Конвенції стосуються доступу обвинуваченої особи до матеріалів справи та перетинаються з принципом рівності сторін і змагальності розгляду за ст. 6 § 1 Конвенції (п. 24). Хоча у самій справі № 737/838/16-к Верховний Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги з огляду на те, що сторона захисту вперше поставила питання допустимості доказів НСРД лише на стадії касаційного перегляду (пп. 34, 36), у досліджуваному провадженні сторона захисту протягом усього досудового розслідування веде послідовну та активну діяльність, спрямовану на отримання доступу до оригіналу матеріального носія запису НСРД. Відповідно, правовий висновок Верховного Суду повністю застосовний для наданого для дослідження кримінального провадження.

2.3. Конвенційний стандарт: ст. 6 Конвенції та практика ЄСПЛ

Принцип рівності сторін та право на змагальний процес. Принцип рівності сторін є невід'ємною характеристикою справедливого судового розгляду і передбачає надання кожній стороні розумної можливості представити свою позицію в умовах, які не ставлять її у суттєво гіршу процесуальну позицію порівняно з опонентом (*Öcalan v. Turkey [GC]*, § 140; *Foucher v. France*, § 34). Із принципу рівності сторін слідує загальне правило розкриття доказів: ст. 6 § 1 Конвенції зобов'язує сторону обвинувачення розкрити стороні захисту всі наявні в її розпорядженні матеріальні докази – як на користь, так і проти обвинуваченого (*Rowe and Davis v. the United Kingdom [GC]*, § 60). Релевантні міркування слідує також зі ст. 6 § 3 (b) Конвенції, яка гарантує обвинуваченому «належний час і можливості для

підготовки захисту», що передбачає можливість ознайомитися з результатами розслідування протягом усього провадження (Leas v. Estonia, § 80; Huseyn and Others v. Azerbaijan, § 175; Beraru v. Romania, § 70). У справі Jalloh v. Germany (§ 96) ЄСПЛ окремо наголосив на значенні можливості поставити під сумнів автентичність певного доказу і заперечити проти його використання.

Допустимість обмежень: критерій «суворої необхідності» та компенсаторні гарантії. Право на розкриття доказів не є абсолютним: ЄСПЛ визнає, що у кримінальному провадженні можуть існувати конкуруючі інтереси, а саме: національна безпека, потреба у захисті свідків, необхідність зберегти у таємниці методи розслідування (Van Mechelen and Others v. the Netherlands, § 58; Paci v. Belgium, § 85). Однак допустимими є виключно ті обмеження прав захисту, які є суворо необхідними; за жодних обставин вони не повинні зачіпати саму сутність права на справедливий судовий розгляд (Van Mechelen, § 58; Regner v. the Czech Republic [GC], § 148). Труднощі, що виникають у сторони захисту внаслідок таких обмежень, мають бути достатньою мірою врівноважені процедурою національних судів (Rowe and Davis [GC], § 61; Doorson v. the Netherlands, § 72; Regner [GC], §§ 147-149), яка передбачає такі ключові елементи:

(а) *Незалежний судовий контроль.* Питання про обґрунтованість нерозкриття матеріалів сторони захисту має вирішуватися незалежним судом, а не одноосібно стороною обвинувачення. Уже сама лише неподача стороною обвинувачення спірних матеріалів суду на оцінку становить порушення ст. 6 § 1 Конвенції (Rowe and Davis [GC], § 66);

(б) *Належне обґрунтування відмови у розкритті.* Національні судові органи мають навести релевантні та достатні мотиви як того, чому певний доказ не був розкритий сторони захисту, так і того, за чим саме рішенням це відбулося (Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye [GC], §§ 330-331; Dowsett v. the United Kingdom, §§ 42-43);

(в) *Значимість нерозкритого доказу.* Чим більшу вагу нерозкритий доказ має у судовому розгляді, тим серйозніший ризик несправедливості провадження загалом (Jasper v. the United Kingdom [GC], §§ 54-55).

Особливості розкриття електронних доказів: Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye [GC]. Безпосередньо релевантною для досліджуваної справи є позиція Великої палати ЄСПЛ у справі Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye, де заявника засуджено вирішальною мірою на підставі цифрового доказу. ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 § 1 Конвенції, з огляду на такі позиції:

(а) коли засудження вирішальною мірою ґрунтується на цифровому доказі, якість такого доказу та можливість ефективно його оскаржити набувають особливого значення (§ 311). Електронні докази створюють окремі питання надійності, оскільки за своєю природою вони більш схильні до знищення, пошкодження, зміни або маніпуляції (§ 312);

(б) факт, що сторона захисту мала доступ до звітів про цифровий доказ, не позбавляє її права вимагати доступу до первинних даних, на підставі яких ці звіти сформовано (§ 327): такі матеріали можуть містити елементи, які могли б дозволити заявнику виправдати себе або поставити під сумнів допустимість, надійність чи доказову цінність матеріалу (§ 328);

(в) сам факт, що електронний доказ узгоджується з іншими наявними даними, не позбавляє обвинуваченого процесуальних прав щодо цього доказу (§ 328); неможливість сторони захисту мати прямий доступ до електронного доказу та перевірити його цілісність на власній

основі покладає на національні суди підвищений обов'язок піддати ці питання найретельнішій перевірці (§ 334).

Релевантна практика щодо записів негласного спостереження: Natunen v. Finland. У справі Natunen v. Finland (заява № 21022/04, рішення від 31 березня 2009 року) ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 § 1 у поєднанні зі ст. 6 § 3 (b) Конвенції у зв'язку з тим, що знищення стороною обвинувачення частини записів негласного спостереження зробило неможливим для захисту перевірити свої припущення щодо їх релевантності та довести їх правильність перед судами (§§ 39, 42-43, 47).

2.4. Застосування стандартів до обставин справи

2.4.1. Відсутність належного обґрунтування щодо надання оригіналу матеріального носія

Сторона захисту вже володіє частковою похідною копією запису. Тому спірне питання має вузький і конкретний характер: чому недоступними мають залишатися саме оригінал носія № 4794т і повний зміст запису, тоді як похідну копію вже надано. Жодне процесуальне рішення не наводить релевантних і достатніх мотивів щодо цього конкретного обмеження (Yüksel Yaşınkaya [GC], §§ 330-331; Dowsett, §§ 42-43).

2.4.2. Цифрова природа доказу та право на доступ до первинних даних

Часткова похідна копія за своєю функцією аналогічна «звітам про цифровий доказ» у справі Yüksel Yaşınkaya: доступ до похідного матеріалу не вичерпує права сторони захисту на доступ до первинних даних, тобто до оригіналу носія (§§ 327-328). Саме оригінал необхідний для перевірки цілісності та автентичності запису – питань, які набувають предметного характеру з огляду на виявлені спеціалістами технічні ознаки можливого втручання. Те, що запис нібито узгоджується з іншими матеріалами провадження, процесуальних прав сторони захисту щодо нього не скасовує (§ 328). За практичним наслідком ситуація зіставна з Natunen v. Finland, де неможливість перевірити частину записів негласного спостереження унеможливила доведення стороною захисту її припущень щодо їх релевантності (§§ 42-43, 47): тут аналогічний ефект досягається не знищенням матеріалу, а відмовою у доступі до його оригіналу.

2.4.3. Значимість доказу та підвищений обов'язок судового контролю

Чим більшу вагу має нерозкритий доказ, тим серйозніший ризик несправедливості провадження загалом (Jasper [GC], §§ 54-55). Аудіозапис НСРД позиціонується стороною обвинувачення як центральний, а в окремих аспектах – єдиний доказ. Неможливість сторони захисту мати прямий доступ до оригіналу й самостійно перевірити його цілісність активує підвищений обов'язок суду піддати питання надійності та автентичності найретельнішій перевірці (Yüksel Yaşınkaya [GC], § 334). Цей обов'язок об'єктивно не може бути виконаний, поки доступ до оригіналу залишається закритим.

2.5. Висновки

Обмеження доступу сторони захисту до оригіналу матеріального носія № 4794т та до повного змісту запису НСРД не відповідає вимогам ст. 6 § 1 та § 3 (b) Конвенції.

Невідповідність має сутнісний, а не формальний характер: вона стосується центрального доказу обвинувачення, щодо якого вже зафіксовано технічні ознаки можливого втручання. За таких обставин відмова у доступі до оригіналу робить право на захист щодо цього доказу фактично ілюзорним і водночас унеможливорює виконання судом підвищеного обов'язку перевірки його надійності та автентичності.

Процесуальний наслідок є визначеним: коли допустимість доказу НСРД обґрунтовано поставлено під сумнів, обов'язок підтвердити її, у тому числі через відкриття стороні захисту оригіналу носія та супровідних матеріалів, покладається на сторону обвинувачення (Rowe and Davis [GC], § 66; Верховний Суд у справі № 737/838/16-к).

3. Порушення у частині проведеного обшуку

3.1. Фактичні обставини

У ніч з 13 на 14 січня 2026 року детективи НАБУ провели два обшуки без попередньої ухвали слідчого судді у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України:

(а) приміщення, яке фактично використовувалося Заявницею для діяльності як народним депутатом і керівницею депутатської фракції політичної партії «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”», – з 21:32 13 січня до 09:00 14 січня (понад одинадцять з половиною годин, переважно у нічний час);

(б) автомобіля у фактичному володінні Заявниці – з 00:26 до 02:48 14 січня.

19 січня 2026 року слідчий суддя ВАКС у закритому судовому засіданні без участі сторони захисту частково задовольнив клопотання, надавши дозвіл на проведення вже здійснених обшуків. Ухвала є остаточною та оскарженню в порядку КПК України не підлягає.

3.2. Національний стандарт: ст. 30 Конституції, ст. 233 КПК та практика Верховного Суду

Ст. 30 Конституції України та ч. 1 ст. 233 КПК встановлюють загальне правило: обшук проводиться лише за вмотивованим судовим рішенням. Виняток, передбачений ч. 3 ст. 233 КПК, допускає проникнення до постановлення ухвали слідчого судді лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням підозрюваних, з обов'язковим невідкладним зверненням до слідчого судді *post factum*. Допустимість такої моделі обумовлена двома кумулятивними умовами: (а) реальної, об'єктивно обґрунтованої невідкладності та (б) ефективного судового контролю *post factum*.

У постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ОП ККС ВС) від 7 жовтня 2024 року у справі № 466/525/22 сформульовано три релевантні правові позиції:

(а) *Критерій невідкладності*. Винятковий порядок виправданий лише за наявності обґрунтованих підстав припускати реальну загрозу знищення майна за час, об'єктивно необхідний для отримання ухвали в ординарному порядку;

(б) *Зміст обґрунтування*. У клопотанні, доданих матеріалах та в ухвалі слідчого судді *post factum* має бути вказано, які саме обставини на момент проникнення свідчили про реальну і

конкретну загрозу втрати чи знищення майна, та чому така загроза небезпідставно сприймалася як реальна;

(в) *Невідкладність звернення post factum*. Довільне виконання правила про невідкладне ретроспективне звернення (з пропуском об'єктивно потрібного для цього часу) не відповідає критерію «невідкладності», якщо матеріали не свідчать про об'єктивні й нездоланні перешкоди звернутися якнайшвидше.

3.3. Конвенційний стандарт: ст. 8 Конвенції та практика ЄСПЛ

Поняття «житла». ЄСПЛ тлумачить «житло» у значенні ст. 8 Конвенції широко: воно охоплює службові приміщення особи (Niemietz v. Germany, §§ 29-31; Buck v. Germany, § 31), офіси компаній (Société Colas Est and Others v. France, § 41; DELTA PEKÁRNY a.s. v. the Czech Republic, § 77), редакції періодичних видань (Saint-Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg, § 37) та приміщення політичних партій.

Обшук без попереднього судового дозволу. ЄСПЛ визнає, що національне законодавство може допускати такі обшуки, однак зберігає до них підвищену пильність з огляду на ризик свавілля (DELTA PEKÁRNY a.s., § 87; Işıldak v. Turkey, § 51; Gutsanovi v. Bulgaria, § 222). Принципова умова допустимості – компенсація відсутності *ex ante* контролю ефективним *ex post facto* судовим контролем, у межах якого особа має реальну можливість домогтися перегляду законності та необхідності заходу як з фактологічного, так і з юридичного боку, а в разі встановлення неправомірності – отримати відшкодування (DELTA PEKÁRNY a.s., § 87; Brazzi v. Italy, §§ 44-45).

Якість ex post facto контролю. Контроль має бути предметним, а не формальним. У справі Gutsanovi v. Bulgaria (§ 223) ЄСПЛ констатував порушення ст. 8, оскільки суддя, переглядаючи протоколи обшуку, обмежився їх формальним підписанням з проставленням печатки і слова «затверджено» без винесення окремого мотивованого рішення.

Нічний характер обшуку. Проведення обшуку у нічний час або на світанку посилює тяжкість втручання і потребує особливо переконливого обґрунтування та додаткових гарантій захисту людської гідності (Kučera v. Slovakia, §§ 119, 122; Rachwalski and Ferenc v. Poland, § 73; Zubal' v. Slovakia, §§ 41-45).

3.3.1. Прямий прецедент щодо України: Korniyets and Others v. Ukraine

Безпосередньо релевантним для оцінки обставин наданої для дослідження справи є рішення ЄСПЛ у справі Korniyets and Others v. Ukraine від 10 липня 2025 року, в якому Суд проаналізував саме українську модель проведення обшуків у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України з подальшою легалізацією *post factum* і констатував порушення ст. 8 Конвенції з таких ключових позицій:

(а) *Принципова важливість процесуальних гарантій у post factum контролі (§ 65)*. Оскільки оцінка існування невідкладних випадків здійснюється слідчими і прокурорами часто в умовах обмеженого часу, наявність достатніх процесуальних гарантій у ретроспективному контролі набуває особливого значення;

(б) *Вимога змагальності (§ 66)*. Питання про застосування заходів, які впливають на права людини, має вирішуватися в межах певного змагального процесу в незалежному органі;

(в) *Конкретна оцінка української процедури (§ 68)*. За КПК України розгляд *post factum* подібний до *ex parte* процедури постановлення ухвали перед обшуком: він проводиться без участі особи або її захисника, а ретроспективна легалізація обшуку оскарженню не підлягає;

(г) *Розмежування між ex ante та ex post процедурами (§ 69)*. Хоча існують очевидні підстави для виключення особи з розгляду клопотання, поданого до обшуку, виправдання для застосування таких же суворих обмежень в ході ретроспективного перегляду відсутнє;

(г) *Вимога до якості мотивування ухвали (§ 71)*. Ухвали, викладені в загальних формулюваннях, які по суті відтворюють клопотання слідчих, переконливо не демонструють здійснення ретельної оцінки обставин справи. Низьку якість такого контролю ЄСПЛ прямо пов'язав із відсутністю участі особи у розгляді.

ЄСПЛ констатував, що процедура, ініційована *ex officio* та проведена *ex parte* без жодної можливості особі брати в ній участь, не може розглядатися як така, що забезпечує достатні гарантії проти незаконного та свавільного втручання держави (§ 70).

Аналогічні правові позиції раніше формулювалися ЄСПЛ у справах *Tortladze v. Georgia* (§§ 65-66) та *Kobiashvili v. Georgia* (§§ 67-79), на які Суд прямо посилається у рішенні *Korniyets and Others v. Ukraine*.

3.4. Особливий контекст: політико-партійний вимір та ст. 11 Конвенції

Обшуки проведено в місцях, безпосередньо пов'язаних з політичною діяльністю Заявниці як керівниці опозиційної депутатської фракції у Парламенті. Це не змінює застосовності викладених вище стандартів за ст. 8 Конвенції, але істотно посилює вимоги до обґрунтованості, пропорційності та якості судового контролю за такими процесуальними діями.

Свобода об'єднань, гарантована ст. 11 Конвенції, має особливе значення стосовно політичних партій: заходи, що зачіпають їхню діяльність, підлягають найсуворішій перевірці на необхідність у демократичному суспільстві, а винятки із загального правила свободи об'єднань тлумачаться вузько (*Vona v. Hungary*, § 58; *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey* [GC], § 46). Здатність обшуку вплинути на функціонування політичної партії, на конфіденційність партійних і парламентських комунікацій та на захищеність партійних документів і носіїв інформації самі по собі зумовлюють підвищені вимоги до обґрунтованості заходу, які мають оцінюватися крізь призму поєднаної дії статей 8 та 11 Конвенції.

3.5. Застосування стандартів до обставин справи

3.5.1. Якість обґрунтування невідкладності у клопотанні детектива

Згідно зі стандартом ОП ККС ВС, клопотання детектива та підтверджуючі матеріали мають містити конкретні фактичні дані, які свідчать про реальну і конкретну загрозу втрати майна саме у відповідний момент часу. Натомість обґрунтування у клопотанні зведено до загальних формулювань шаблонного характеру: грошові кошти, чорнові записи, телефони з перепискою щодо голосування або спеціальні технічні засоби «могли бути знищені, викинуті з вікна або передані третім особам протягом лічених хвилин», а автомобіль «у короткі строки

може змінити місцезнаходження». Такі формулювання можуть бути застосовані до будь-якого кримінального провадження; вони не індивідуалізовані до конкретних обставин і не дають відповіді на питання, які саме фактичні дані свідчили про реальну загрозу знищення майна.

Визнання такого абстрактного обґрунтування достатнім фактично нівелює розподіл між ординарним (ч. 1 ст. 233 КПК) та винятковим (ч. 3 ст. 233 КПК) режимами обшуку.

Це питання набуває додаткового значення з огляду на те, що проведена 12 січня 2026 року НСРД є за своєю природою прихованою: особа, відносно якої вона здійснюється, не повинна знати ні про факт її проведення, ні про її зміст. Відповідно, проведення НСРД саме по собі не створювало для Заявниці жодної інформаційної передумови для активного знищення доказів. За відсутності у матеріалах провадження даних про конкретні дії Заявниці між 12 і 13 січня, спрямовані на знищення доказів, підстави для застосування винятку ч. 3 ст. 233 КПК підлягають найретельнішій перевірці.

3.5.2. Якість *ex post facto* судового контролю

Якість ухвали слідчого судді ВАКС у провадженні № 1-кк/991/472/26 у світлі стандартів *Korniyets and Others v. Ukraine* викликає три самостійні питання.

Відсутність участі сторони захисту. Розгляд клопотання детектива відбувся у закритому судовому засіданні без участі Заявниці або її захисника, без надання можливості подати зауваження, оспорити твердження детектива щодо реальності загрози знищення майна або іншим чином взяти участь у розгляді. У світлі прямих позицій ЄСПЛ у *Korniyets* (§§ 68-70), таке здійснення *post factum* контролю не забезпечує достатніх процесуальних гарантій проти незаконного та свавільного втручання держави.

Якість мотивування ухвали. Обґрунтування слідчого судді в частині наявності підстав для невідкладного обшуку не містить жодної індивідуалізованої оцінки конкретних обставин справи Заявниці. Натомість ухвала відтворює загальні формулювання клопотання детектива про можливість «знищення», «викидання з вікна» або «передання третім особам» – без пояснення, які саме фактичні дані щодо Заявниці давали підстави вважати таку загрозу реальною. Саме такий тип мотивування ЄСПЛ у *Korniyets* (§ 71) кваліфікував як такий, що переконливо не демонструє ретельної оцінки, і прямо пов'язав його з відсутністю участі особи в розгляді клопотання.

Неможливість оскарження ухвали. Відповідно до резолютивної частини ухвали, вона є остаточною і не підлягає оскарженню. Така процесуальна модель, за якої ухвала про *post factum* легалізацію обшуку не може бути предметом перегляду на жодній стадії, прямо охоплена критикою ЄСПЛ у справі *Korniyets* (§ 68).

3.5.3. Нічний характер обшуку

Обшук приміщення тривав з 21:32 13 січня 2026 року до 09:00 14 січня (понад одинадцять з половиною годин), обшук автомобіля – з 00:26 до 02:48 14 січня, тобто переважно у нічний час. За наведеною вище практикою ЄСПЛ, нічний характер обшуку посилює тяжкість втручання і потребує самостійного переконливого обґрунтування. Однак ні клопотання детектива, ні ухвала слідчого судді обґрунтування саме нічного характеру обшуку не містять; ця обставина не становила предмета перевірки.

3.5.4. Політико-партійний вимір обшуку

Усі викладені вище аспекти набувають додаткової ваги з урахуванням того, що особою, у володінні якої проведено обшуки, є чинна керівниця опозиційної депутатської фракції у Парламенті, а самі обшуки безпосередньо стосувалися матеріалів, пов'язаних з її парламентською та політичною діяльністю – зокрема документів і записів щодо позиції фракції з питань голосування за законопроекти, які підлягали розгляду Верховною Радою України. У такому контексті виявлені дефекти (відсутність належного обґрунтування невідкладності, нічний характер обшуку, тривалий проміжок з моменту відкриття провадження та потенційна формальність *post factum* перегляду) не лише становлять окремі проблеми за ст. 8 Конвенції, але й мають оцінюватися в поєднанні зі ст. 11 Конвенції, що вимагає найсуворішої перевірки заходів, які впливають на діяльність політичних партій.

3.6. Висновки

Обшуки, проведені в ніч з 13 на 14 січня 2026 року, не відповідають вимогам ч. 3 ст. 233 КПК України та ст. 8 Конвенції. Клопотання детектива й ухвала слідчого судді обмежені шаблонними формулюваннями про загрозу знищення майна без жодної індивідуалізованої оцінки конкретних обставин справи Заявниці. Вказане прямо суперечить стандарту ОП ККС ВС у справі № 466/525/22. Водночас ретроспективний судовий контроль здійснено без участі сторони захисту, ухвала по суті відтворює аргументацію клопотання, а її оскарження законом не передбачено – що є несумісним зі стандартами *Korniyets and Others v. Ukraine* (§§ 68-71). Нічний характер обшуку та його тривалість понад одинадцять годин не отримали жодного самостійного обґрунтування (*Kučera v. Slovakia*; *Rachwalski and Ferenc v. Poland*; *Zubaľ v. Slovakia*).

Констатовані дефекти набувають додаткової ваги з огляду на те, що обшук проведено в приміщенні, яке використовувалося керівницею опозиційної депутатської фракції, і стосувався матеріалів її парламентської та політичної діяльності. У цьому контексті невідповідність має оцінюватися в поєднанні зі ст. 11 Конвенції, яка вимагає найсуворішої перевірки заходів, що зачіпають діяльність політичних партій.

Наведені порушення мають конкретний процесуальний наслідок. Відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК України та практики Верховного Суду, докази, отримані внаслідок обшуку, проведеного з істотним порушенням фундаментальних прав особи, є недопустимими.

4. Можливість допитати легендарного свідка та гарантії права на захист

4.1. Фактичні обставини

У наданих для дослідження матеріалах кримінального провадження особа, яка мала безпосередній комунікативний контакт із Заявницею та фактично виступала носієм апаратури аудіоконтролю при проведенні НСРД 12 січня 2026 року (Мазур О.С.), фігурує під зміненими анкетними даними у режимі легендарування. Водночас з матеріалів провадження можна встановити, що цією особою є чинний народний депутат України – публічна особа, ідентифікація якої з огляду на статус, обсяг публічної діяльності та доступну в інформаційному просторі інформацію не є ускладненою.

Також з матеріалів кримінального провадження відомо, що (а) факт існування цього свідка та його участь у проведенні НСРД формально розкриті стороні захисту в межах матеріалів

кримінального провадження, а також, що (б) посилання на необхідність забезпечення безпеки цього свідка покладено стороною обвинувачення в обґрунтування відмови у наданні стороні захисту повного аудіозапису розмови та доступу до матеріального носія такого запису.

4.2. Національний стандарт

На рівні національного законодавства порядок проведення процесуальних дій із застосуванням заходів забезпечення безпеки врегульовано КПК України (зокрема, ч. 8 ст. 336, ч. 9 ст. 352) та Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (далі – Закон № 3782-ХІІ). Згідно зі ст. 20 цього Закону підставою для застосування заходів безпеки є наявність даних про реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу і майну особи; рішення про їх застосування оформлюється вмотивованою постановою (ухвалою) уповноваженого суб'єкта (ст. 22). Таким чином, національне законодавство імперативно вимагає встановлення об'єктивних, обґрунтованих конкретними фактичними даними підстав для застосування заходів безпеки.

4.3. Конвенційний стандарт: ст. 6 § 1 та § 3 (d) Конвенції

ЄСПЛ виробив усталену практику оцінки правомірності використання у кримінальному провадженні показань свідків, особа яких залишається невідомою стороні захисту. Її ключові елементи такі.

Виятковий характер анонімності та вимога об'єктивних підстав. Анонімність свідка допускається лише за умови, що національні органи можуть навести релевантні та достатні мотиви для збереження в таємниці його особи (Doorson v. the Netherlands, § 71; Visser v. the Netherlands, § 47). Самого лише суб'єктивного страху свідка недостатньо: суд першої інстанції зобов'язаний перевірити, чи існують об'єктивні підстави для такого страху та чи підтверджуються вони доказами (Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], § 124; Balta and Demir v. Turkey, § 44). Показовою є позиція ЄСПЛ у справі Van Mechelen and Others v. the Netherlands (§ 61): Суд констатував недостатню оцінку загрози помсти національним судом, який обмежився посиланням на серйозність вчинених злочинів без дослідження реальної здатності заявників виконати погрози або спонукати інших осіб зробити це.

Правило «єдиного або вирішального доказу» та найретельніша перевірка. Якщо засудження ґрунтується виключно або переважно на показаннях свідка, якого сторона захисту не мала змоги допитати, або якщо такі показання мають значну вагу для встановлення винуватості, ЄСПЛ зобов'язаний піддати провадження найретельнішій перевірці. Дотримання вимог Конвенції у такому провадженні можливе лише за наявності достатніх компенсаторних факторів, що охоплюють дієві процесуальні гарантії (Schatschaschwili v. Germany [GC], §§ 116, 123; Snijders v. the Netherlands, § 67).

Специфіка обмеження прав захисту в разі анонімності. На відміну від ситуації відсутності свідка, коли його особа відома стороні захисту і остання може дослідити можливі мотиви для викривлення показань, анонімність позбавляє сторону захисту можливості з'ясувати, чи є в такого свідка причини для надання неправдивих показань (Asani v. North Macedonia, § 36). Для компенсації такого обмеження стороні захисту мають бути надані сильні процесуальні

гарантії (Doorson v. the Netherlands, § 72; Van Mechelen and Others, § 54). Зокрема: (а) сторона захисту має отримати реальну можливість допитати свідка під час судового розгляду – хоча б у формі, що не розкриває його особи повністю, але забезпечує можливість перевірити достовірність показань та з'ясувати можливу зацікавленість свідка; (б) суд при оцінці таких показань зобов'язаний враховувати обмеженість можливостей сторони захисту щодо їх перевірки та застосовувати підвищену обережність, – особливо якщо ці показання є «єдиним або вирішальним доказом обвинувачення».

4.4. Застосування стандартів до обставин справи

4.4.1. Легендування особи, яка є публічно відомою

Йдеться про чинного народного депутата України – публічну особу, статус, біографічні дані та публічна діяльність якого є відкритою інформацією. Анонімізація анкетних даних такої особи за відсутності інших додаткових заходів захисту значною мірою втрачає функціональний зміст. У такій ситуації виникає обґрунтоване питання, чи переслідують застосовані заходи легендування реальну мету захисту цієї особи, чи фактично виступають інструментом обмеження процесуальних прав сторони захисту, попри формальну обізнаність останньої про особу свідка. Як наслідок, на сторону обвинувачення покладається підвищений обов'язок навести релевантні та достатні мотиви як того, чому застосовуються заходи безпеки щодо свідка, так і того, чому такий режим залишається доцільним і пропорційним за умов, коли особа фактично ідентифікована.

4.4.2. Активна роль свідка у формуванні ключового доказу

Особа, про яку йдеться, не є пасивним очевидцем подій. Вона: (а) безпосередньо контактувала із Заявницею; (б) фактично виконувала функції носія апаратури аудіоконтролю в межах НСРД; (в) є джерелом контексту, в якому здійснювалися зафіксовані розмови; (г) володіє інформацією про обставини проведення НСРД, які мають значення для оцінки автентичності та доказової цінності отриманого запису. За критеріями практики ЄСПЛ така особа є «свідком обвинувачення» в автономному значенні цього поняття та свідком, чий показання потенційно можуть мати вирішальне значення для встановлення обставин кримінального провадження.

4.4.3. Використання легендованого свідка з метою обмеження права захисту на доступ до ключового доказу

Посилання на необхідність захисту цього свідка покладено стороною обвинувачення в обґрунтування відмови у наданні стороні захисту доступу до повного запису розмови та матеріального носія НСРД (детальніше – розділ 2 цього Висновку). На практиці це означає, що посилання на захист свідка використовується для обмеження доступу сторони захисту до ключового доказу обвинувачення – попри те, що особа свідка стороні захисту вже відома. Такий підхід заснований на використанні гарантії одного процесуального інституту для нівелювання гарантій іншого і не відповідає вимозі суворої необхідності будь-яких обмежень прав захисту (Van Mechelen and Others, § 58).

4.4.4. Допит на стадії досудового розслідування за відсутності сторони захисту

З матеріалів випливає, що допит цього свідка вже здійснено в межах досудового розслідування за відсутності сторони захисту, з наданням захисту лише протоколу для

ознайомлення. Така ситуація сама по собі не суперечить КПК України на стадії досудового розслідування, однак набуває принципового значення в контексті подальшого судового розгляду: показання, отримані без забезпечення стороні захисту можливості поставити запитання свідку, не можуть, відповідно до сталої практики ЄСПЛ, виступати «єдиним або вирішальним» доказом обвинувального вироку без забезпечення обвинуваченій особі адекватної можливості допиту такого свідка на іншому етапі провадження (Al-Khawaja and Tahery [GC], §§ 119, 127; Schatschaschwili [GC], §§ 105-131).

4.5. Висновки

Процесуальний режим, застосований щодо свідка – носія апаратури аудіоконтролю, не відповідає вимогам ст. 6 § 1 та § 3 (d) Конвенції: застосування заходів безпеки не підкріплене релевантним і достатнім обґрунтуванням; інститут захисту свідка використовується для обмеження доступу до ключового доказу обвинувачення; нарешті, показання свідка отримані без забезпечення стороні захисту можливості поставити йому запитання.

Забезпечення стороні захисту реальної можливості допиту цього свідка під час судового розгляду є не дискреційним рішенням суду, а конвенційним обов'язком: без такого допиту його показання не можуть бути покладені в основу обвинувального вироку (Al-Khawaja and Tahery [GC], § 119). З огляду на активну роль свідка у формуванні ключового доказу обвинувачення невиконання цього обов'язку створюватиме самостійні підстави для констатації порушення ст. 6 Конвенції (Schatschaschwili [GC], § 116).

5. Порушення презумпції невинуватості

5.1. Фактичні обставини

Досудове розслідування у наданій для дослідження справі супроводжувалося активним висвітленням у засобах масової інформації. Огляд публікацій у мережі Інтернет дозволяє виокремити чотири самостійні елементи комунікативних дій органу досудового розслідування та інших посадових осіб держави:

(а) *Перша офіційна публікація з оприлюдненням фрагмента НСРД (14 січня 2026 року).* Вранці 14 січня 2026 року, приблизно через 6 годин після завершення обшуку (див. розділ 3 цього Висновку), на офіційному вебсайті НАБУ оприлюднено заяву із заголовком «Керівниці депутатської фракції Парламенту повідомили про підозру (ВІДЕО+ФОТО)» (посилання – <https://nabu.gov.ua/news/kerivnytci-deputats-ko-fraktci-parlamentu-povidomleno-pro-pidozru/>). Одночасно на платформі YouTube розміщено фрагмент матеріалів НСРД (запис розмови) під назвою «Купівля голосів у Верховні Раді керівницею фракції» (посилання – <https://www.youtube.com/watch?v=CmcngrtYCT8&t=21s>);

(б) *Назва картки кримінального провадження в офіційному обліку НАБУ.* Провадження зареєстроване під назвою «Підкуп нардепів керівницею парламентської фракції» (посилання – <https://nabu.gov.ua/news/pidkup-nardepiv-kerivnytceiu-fraktci-vr/>);

(в) *Повідомлення про завершення досудового розслідування від 8 квітня 2026 року.* На сайтах НАБУ та САП оприлюднено повідомлення про завершення розслідування у справі (посилання – <https://nabu.gov.ua/news/zaversheno-slidstvo-u-spravi-kerivnytci-deputats-ko->

[fraktci-parlamentu/](#)) з використанням формулювання «слідство встановило» та подальшим викладом інкримінованих дій як фактично доведених.

(г) *Публічний коментар Президента України від 20 січня 2026 року*. Президент України прокоментував обставини досліджуваного кримінального провадження (посилання – <https://www.pravda.com.ua/news/2026/01/20/8017043/>; <https://suspilne.media/1218660-zelenskij-zaaviv-so-sprava-timosenko-ne-povazana-z-mozlivimi-viborami-v-ukraini/>) з використанням відсилки до конкретної фактичної деталі справи, відомої публічно лише з повідомлення органу досудового розслідування.

5.2. Національний стандарт

Принцип презумпції невинуватості закріплений на конституційному рівні (ст. 62 Конституції України) та віднесений до загальних засад кримінального провадження (ст. 17 КПК України). У контексті досліджуваної справи цей принцип набуває особливого значення, оскільки захищає особу не лише від упередженого ставлення суду, а й від передчасних висновків з боку органів державної влади та сформованої під їхнім впливом громадської думки.

5.3. Конвенційний стандарт: ст. 6 § 2 Конвенції

Загальний принцип. ЄСПЛ послідовно тлумачить ст. 6 § 2 Конвенції як таку, що, серед іншого, забороняє посадовим особам державної влади робити публічні заяви, які спонукають громадськість до висновку про винуватість підозрюваної (обвинуваченої) особи до встановлення такої винуватості у встановленому законом порядку (*Allenet de Ribemont v. France*, §§ 35-36; *Ismoilov and Others v. Russia*, § 161; *Butkevičius v. Lithuania*, § 53). Презумпція невинуватості не забороняє інформувати громадськість про кримінальні розслідування, але вимагає, щоб таке інформування здійснювалося з усією необхідною стриманістю та обачністю (*Fatullayev v. Azerbaijan*, § 159; *Garycki v. Poland*, § 69; *Lavents v. Latvia*, §§ 126-127). ЄСПЛ проводить принципову розмежувальну лінію між повідомленням про те, що особа підозрюється у вчиненні певного злочину (допустиме), та твердженням про те, що особа вчинила злочин, за відсутності обвинувального вироку, який набрав законної сили (порушення презумпції невинуватості): *Ismoilov and Others*, § 166; *Nešťák v. Slovakia*, § 89; *Garycki*, § 67.

Вибір слів та об'єктивний характер оцінки. ЄСПЛ послідовно акцентує особливе значення вибору слів посадовими особами в публічних заявах, зроблених до того, як особу визнано винною (*Daktaras v. Lithuania*, § 41; *Khuzhin and Others v. Russia*, § 94). Так, у справі *Gutsanovi v. Bulgaria* (§§ 195-201) ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 § 2 у зв'язку з характеристикою Міністром внутрішніх справ дій заявника як «вибудованої протягом ряду років системи махінацій». Відсутність наміру порушити презумпцію невинуватості сама по собі не виключає констатації її порушення (*Avaz Zeynalov v. Azerbaijan*, § 69): достатньо такої аргументації або таких формулювань, які об'єктивно дозволяють зробити висновок про сформоване ставлення до особи як до винної (*Minelli v. Switzerland*, § 37).

5.3.1. Публікація доказових матеріалів та ідентифікація особи

Особливе значення в обставинах досліджуваної справи має сам факт публічного оприлюднення фрагмента запису, отриманого в результаті НСРД, до завершення досудового розслідування й розгляду справи судом. У справі *Bédat v. Switzerland* [GC] (§ 51) ЄСПЛ наголосив, що преса не повинна виходити за визначені межі при висвітленні кримінальних проваджень, серед яких – захист права на повагу до приватного життя обвинуваченої особи та її презумпції невинуватості. У справі *Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany* (§§ 40, 51) Суд підкреслив значущість можливості ідентифікації особи з опублікованих матеріалів та зазначив, що навіть факт визнання вини обвинуваченим сам по собі не позбавляє його захисту, що його надає презумпція невинуватості.

Наведена практика стосується безпосередньо балансування свободи преси та презумпції невинуватості. Однак відповідні стандарти *a fortiori* застосовні до ситуації, коли ініціатором публікації виступає не приватне ЗМІ, а сам орган досудового розслідування, який публікує фрагмент доказу, отриманого негласним шляхом. У такій ситуації йдеться вже не про оцінку дій преси, а про дії безпосередньо тієї посадової особи, на яку поширюються вимоги ст. 6 § 2 Конвенції. Відсутність прямого зазначення прізвища та імені особи в публікації не нівелює порушення презумпції невинуватості, якщо контекст та супровідні відомості об'єктивно дозволяють її ідентифікувати – що в умовах публічного статусу Заявниці є очевидним.

5.3.2. Передчасна публічність і її вплив на справедливість провадження загалом

ЄСПЛ визнає, що інтенсивна медійна кампанія здатна негативно вплинути на справедливість судового розгляду через формування громадської думки, що може поставити під сумнів неупередженість суду в розумінні ст. 6 § 1 та одночасно презумпцію невинуватості за ст. 6 § 2 (*Khuzhin and Others v. Russia*, § 93; *Craxi v. Italy* (no. 1), § 98). Коментарі прокурора, що становлять упереджені висловлювання щодо обвинуваченого, породжують самостійне питання за ст. 6 § 2 незалежно від інших аспектів передчасної публічності за ст. 6 § 1 (*Turyev v. Russia*, § 21). Презумпція невинуватості діє протягом усього кримінального провадження (*Poncelet v. Belgium*, § 50; *Minelli*, § 30), і факт її порушення на ранніх стадіях не «нівелюється» подальшим визнанням особи винною (*Matijašević v. Serbia*, § 49; *Nešćák*, § 90).

5.3.3. Особливий контекст: політичні діячі та заяви вищих посадових осіб

У практиці ЄСПЛ публічні заяви органів влади у справах щодо політичних діячів оцінюються з урахуванням ризику того, що кримінальне переслідування може використовуватися як інструмент політичного тиску. Відповідні заяви самі по собі можуть слугувати індикатором наявності прихованої мети переслідування в розумінні ст. 18 Конвенції (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, § 142; *Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*, §§ 122-124; *Selahattin Demirtaş v. Türkiye* (no. 4), §§ 316-317).

Окремої уваги потребує практика ЄСПЛ щодо публічних заяв вищих посадових осіб виконавчої гілки влади. У справі *Bavčar v. Slovenia* (§§ 109-125) Суд констатував порушення ст. 6 § 2 у зв'язку з заявами Міністра юстиції та Прем'єр-міністра щодо заявника – публічно відомої політичної та економічної фігури. Кумулятивний ефект таких заяв ЄСПЛ визнав здатним вплинути на ухвалення судового рішення та спонукати громадськість сприймати заявника як винного до встановлення такої винуватості остаточним рішенням суду.

5.4. Прямий прецедент щодо України: *Sytnyk v. Ukraine*

Безпосередньо релевантним для оцінки обставин наданої для дослідження справи є рішення ЄСПЛ у справі *Sytnyk v. Ukraine* (заява № 16497/20, остаточне 24 липня 2025 року). У вказаному рішенні Суд встановив, що сукупність таких чинників, як: (а) передання матеріалів кримінального провадження медіа з посиланням на «джерело у правоохоронних органах»; (б) широке медійне висвітлення з використанням негативних формулювань щодо обставин справи; (в) публічна заява вищої посадової особи органу прокуратури з фактичною оцінкою дій заявника, – взяті разом, можуть свідчити про те, що, окрім формальної мети перевірки тверджень про корупцію, органи могли спрямовувати свої зусилля особисто на заявника та його дискредитацію (§§ 152-154).

У справі *Sytnyk* ЄСПЛ розцінив таку конфігурацію публічної комунікації як таку, що становить порушення прав заявника. Рішення стало остаточним менш ніж за пів року до початку досліджуваного кримінального провадження.

5.5. Застосування стандартів до обставин справи

5.5.1. Публікація фрагмента доказу НСРД органом досудового розслідування з одночасною ідентифікацією особи

Оприлюднення фрагмента запису розмови, отриманого в результаті НСРД, на платформі YouTube, з заголовком, що містить пряму кваліфікаційну характеристику дій («Купівля голосів у Верховні Раді керівницею фракції»), здійснене самим органом досудового розслідування ще до завершення досудового розслідування й розгляду справи судом. Враховуючи публічний статус Заявниці, контекст та супровідні матеріали публікації безперешкодно ідентифікували її особу. Така комунікативна дія прямо охоплюється стандартом *Bédat v. Switzerland [GC]* (§ 51) та *Axel Springer SE* (§§ 40, 51) у його посиленій формі – *a fortiori*, коли публікація походить не від ЗМІ, а від самого органу, на який поширюються вимоги ст. 6 § 2.

5.5.2. Назва картки справи в офіційному обліку НАБУ

Формулювання «Підкуп нардепів керівницею парламентської фракції» становить ствердження про вже вчинене діяння та особу, яка його вчинила, за відсутності обвинувального вироку, що набрав законної сили. Це прямо суперечить розмежувальній лінії, проведеній ЄСПЛ між повідомленням про підозру та твердженням про вчинення злочину (*Ismoilov and Others*, § 166; *Garycki*, § 67).

5.5.3. Повідомлення про завершення досудового розслідування з формулюванням «слідство встановило»

Таке формулювання у семантиці кримінального процесу закономірно сприймається як ствердження доведеності інкримінованих дій. Воно охоплюється стандартом стриманості та обачності, який ЄСПЛ вимагає від офіційних повідомлень про розслідування (*Fatullayev*, § 159; *Garycki*, § 69).

5.5.4. Публічний коментар Президента України з відсилкою до конкретних деталей справи

З огляду на фактологічну прив'язку коментаря до деталей, відомих громадськості виключно з попередньої комунікації органу досудового розслідування, та статус особи, яка зробила

заяву (Голова держави), ця обставина прямо охоплюється стандартом, сформульованим ЄСПЛ у справі *Bavčar v. Slovenia* (§§ 109-125) щодо заяв вищих посадових осіб держави.

У сукупності зазначені чотири елементи комунікативних дій органу досудового розслідування та Президента України відтворюють – у структурно-функціональному, а в окремих аспектах і у фактологічному вимірі – конфігурацію, яку ЄСПЛ у справі *Sytnuk v. Ukraine* розцінив як таку, що становить порушення ст. 6 § 2 Конвенції.

5.6. Висновки

Зіставлення обставин публічної комунікації органу досудового розслідування та інших посадових осіб держави щодо досліджуваного кримінального провадження зі стандартами ст. 6 § 2 Конвенції в тлумаченні ЄСПЛ, насамперед у справі *Sytnuk v. Ukraine*, дає підстави констатувати порушення презумпції невинуватості Заявниці.

Констатоване порушення презумпції невинуватості має самостійне значення і не може бути «нівельоване» подальшим перебігом провадження, у тому числі його результатом (*Matijašević*, § 49; *Nešćák*, § 90). Сформоване на ранніх стадіях провадження публічне сприйняття особи як винної здатне мати незворотні наслідки для справедливості провадження загалом – як з точки зору неупередженості суду (ст. 6 § 1), так і з точки зору самої презумпції невинуватості (ст. 6 § 2). Подальше вибіркове поширення матеріалів кримінального провадження до моменту їх дослідження судом, а також будь-які подальші публічні заяви органу досудового розслідування та інших посадових осіб держави стосовно особи Заявниці, що виходять за межі стриманого інформування, поглиблюватимуть встановлене порушення.

6. Питання можливої провокації злочину

6.1. Фактичні обставини

Сукупність наданих матеріалів кримінального провадження зосереджена на діях, вчинених щодо Заявниці після 5 січня 2026 року, тоді як за значний попередній період матеріали відсутні; відповідно, питання про ініціативу у формуванні пропозиції неправомірної вигоди залишається відкритим.

6.2. Конвенційний стандарт: розмежування правомірного розслідування і провокації

ЄСПЛ виробив усталену двоступеневу методологію оцінки скарг на провокацію, що включає матеріальний (*substantive*) та процесуальний (*procedural*) тести (*Matanović v. Croatia*, § 122; *Ramanauskas v. Lithuania* (no. 2), § 55).

Матеріальний тест: пасивний vs активний характер дій влади. Провокацією, на відміну від правомірного негласного розслідування, визнається ситуація, коли працівники органів влади або особи, що діють за їхніми вказівками, не обмежуються розслідуванням злочинної діяльності в суто пасивний спосіб, а здійснюють на особу такий вплив, що спонукає до вчинення злочину, який інакше не був би вчинений (*Ramanauskas v. Lithuania* [GC], § 55). При оцінці пасивності розслідування ЄСПЛ досліджує підстави проведення негласної операції та поведінку органів влади під час її здійснення, зокрема – чи існували об'єктивні

підозри щодо залученості особи до злочинної діяльності або її схильності до вчинення правопорушення (Bannikova v. Russia, § 38). У провідній справі Teixeira de Castro v. Portugal (§§ 37-38) ЄСПЛ констатував порушення ст. 6 § 1 Конвенції з огляду на сукупність факторів: відсутність судимостей у заявника, відсутність відкритого щодо нього розслідування, відсутність попереднього знайомства поліцейських із заявником та відсутність будь-яких підстав вважати, що без втручання агентів злочин був би вчинений.

Питання ініціативи: «приєднання» vs «ініціювання». Принципово важливим є питання, хто саме виступив ініціатором контакту. У справі Milinienė v. Lithuania (§§ 37-38), яку традиційно протиставляють Teixeira de Castro, ЄСПЛ визнав дії правоохоронних органів правомірним «приєднанням» до злочинної діяльності саме на тій підставі, що ініціатива виходила від приватної особи, яка самостійно звернулася до поліції зі скаргою на те, що заявниця вимагала хабар, і лише після такого звернення операцію було санкціоновано та здійснено під наглядом заступника Генерального прокурора з метою перевірки відповідного звернення. Перебирання ж агентом на себе ініціативи у контактуванні з особою за відсутності об'єктивних підозр щодо її залученості до злочинної діяльності розцінюється ЄСПЛ як ознака провокаційної поведінки (Burak Hun v. Turkey, § 44; Sepil v. Turkey, § 34; Ramanauskas [GC], § 67).

Процедура авторизації та контролю. Суттєвого значення набуває чіткість і передбачуваність процедури авторизації, виконання та контролю негласної операції. Відсутність такої процедури або її неналежне виконання тяжіє у бік висновку про провокацію (Teixeira de Castro, § 38; Ramanauskas [GC], § 64; Tchokhanelidze v. Georgia, § 51). ЄСПЛ окремо акцентує необхідність з'ясування, які саме причини або особисті мотиви спонукали агента під прикриттям звернутися до конкретної особи з відповідною ініціативою (Ramanauskas [GC], § 64).

Процесуальний тест. Якщо матеріальний тест не дає однозначної відповіді, зокрема внаслідок суперечливих позицій сторін щодо ходу подій або відсутності у матеріалах справи достатньої інформації, то вирішального значення набуває судовий розгляд скарги на провокацію (Edwards and Lewis v. the United Kingdom [GC], § 46; Matanović, §§ 131-135; Ramanauskas (no. 2), § 62). Якщо твердження сторони захисту про провокацію не є явно безпідставними, тягар доведення відсутності провокації покладається на сторону обвинувачення (Ramanauskas [GC], § 70). Національні суди зобов'язані провести ретельне дослідження матеріалів справи; для відповідності провадження ст. 6 § 1 Конвенції всі докази, отримані внаслідок підбурювання, мають бути виключені або до них має бути застосовано процедуру з аналогічними наслідками (Akbay and Others v. Germany, §§ 123-124). Рішення національних судів про відхилення скарги на провокацію мають бути належним чином мотивованими (Sandu v. the Republic of Moldova, § 38; Tchokhanelidze, § 52).

6.3. Застосування стандартів до обставин справи

Наявні матеріали провадження не дають змоги остаточно відповісти на питання про дотримання стандарту «суто пасивного» характеру розслідування у розумінні Teixeira de Castro (§ 38) та Bannikova v. Russia (§ 38). Зокрема, залишаються нез'ясованими: характер дій органу досудового розслідування до появи агента у провадженні; обставини, за яких агент

звернувся до органу досудового розслідування та був залучений до проведення НСРД; обсяг і зміст інструкцій, наданих агенту.

6.4. Висновки

Твердження про можливу провокацію в обставинах цієї справи не є явно безпідставним у розумінні Ramanauskas [GC] (§ 70) і має конкретне фактологічне підґрунтя, яке вимагає процесуальної перевірки. Цей висновок не є констатацією того, що провокація мала місце – відповідне питання остаточно належить до компетенції суду. Натомість він активує наслідки, передбачені процесуальним тестом ЄСПЛ: тягар доведення відсутності провокації покладається на сторону обвинувачення, а національний суд зобов'язаний провести змістовну, а не формальну перевірку відповідної скарги з належним мотивуванням свого рішення (Ramanauskas [GC], § 64; Tchokhanelidze v. Georgia, § 51).

Невиконання цих вимог у подальшому ході провадження створюватиме самостійні підстави для констатації порушення ст. 6 § 1 Конвенції у зв'язку з провокацією злочину – з відповідними наслідками щодо допустимості доказів, отриманих внаслідок проведення НСРД.

7. Оцінка політично мотивованого переслідування Заявниці

7.1. Постановка питання

Протягом попередніх розділів цього Висновку обставини кримінального провадження послідовно досліджено крізь призму конкретних конвенційних гарантій.

У цьому розділі розкривається питання про наявність ознак політично мотивованого переслідування у кримінальному провадженні щодо Заявниці.

Відповідне питання потребує самостійного розгляду, оскільки сукупність процесуальних обставин, які мають значення за окремими конвенційними положеннями, може водночас слугувати індикатором наявності прихованої мети переслідування у розумінні ст. 18 Конвенції, а у ширшому правозахисному дискурсі, ознак політично мотивованого переслідування. Доцільність окремої оцінки додатково обумовлена статусом Заявниці як керівниці опозиційної депутатської фракції у Парламенті, що в усталеній практиці ЄСПЛ підвищує стандарт ретельності оцінки кримінального переслідування, а також правозахисною функцією ХПГ, що послідовно застосовує відповідні методологічні підходи.

7.2. Конвенційний стандарт: ст. 18 Конвенції

Ст. 18 Конвенції встановлює, що обмеження, дозволені згідно з Конвенцією, не застосовуються для інших цілей, ніж ті, для яких їх встановлено. Об'єктом і метою цього положення є заборона зловживання владою (Merabishvili v. Georgia [GC], § 303). Ст. 18 за своєю природою є акцесорною: вона не має самостійного існування і застосовується у поєднанні з іншим положенням Конвенції, що встановлює або обмежує право. Водночас вона є автономною, оскільки порушення ст. 18 може бути констатоване навіть тоді, коли порушення тієї статті, у поєднанні з якою вона застосовується, не встановлено (Merabishvili [GC], § 288; Aliyev v. Azerbaijan, § 198; Selahattin Demirtaş v. Türkiye (no. 2) [GC], § 421).

Формально законне обмеження права може суперечити ст. 18, якщо воно застосовується для непередбаченої Конвенцією мети.

Тест «переважної прихованої мети». У ситуаціях, коли обмеження права переслідує одночасно легітимну (передбачену Конвенцією) і приховану мету (plurality of purposes), порушення ст. 18 встановлюється лише за умови, що прихована мета була переважною – тобто такою, що насправді спонукала органи влади до дій і становила основу їхніх зусиль (Merabishvili [GC], §§ 303, 305; Navalnyy v. Russia [GC], § 165; Korban v. Ukraine, §§ 211-213). Питання переважності залежить від усієї сукупності обставин справи (Merabishvili [GC], § 307).

Стандарт доказування. ЄСПЛ не застосовує загальної презумпції добросовісності дій національних органів влади і не вимагає підвищеного стандарту для скарг за ст. 18 (Merabishvili [GC], §§ 282, 310). Прихована мета не повинна бути доведена окремим викривальним доказом: висновок про її наявність може ґрунтуватися на сукупності достатньо сильних, ясних і узгоджених непрямих доказів – інформації про первинні факти, контекстуальні факти і послідовності подій, які можуть слугувати підставою для висновків про справжню мету відповідних дій (Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, § 142; Merabishvili [GC], § 317).

Релевантні категорії обставин. У практиці ЄСПЛ виокремлено повторювані категорії, на які Суд звертає увагу при оцінці прихованої мети: (а) чи стосуються обвинувачення політичної діяльності особи чи загальнокримінальних правопорушень (Merabishvili [GC], § 320; Ugulava v. Georgia, § 130); (б) якість мотивування національних судових рішень (Sabuncu and Others v. Turkey, § 256; Azizov and Novruzlu v. Azerbaijan, § 78); (в) пропорційність запобіжних заходів характеру обвинувачень (Navalnyy v. Russia (no. 2), § 95); (г) хронологічна синхронізація переслідування з ключовими політичними подіями (Selahattin Demirtaş (no. 2) [GC], §§ 426, 429); (ґ) опозиційний політичний статус заявника (Ilgar Mammadov, §§ 137-143; Selahattin Demirtaş (no. 2) [GC], §§ 423-427); (д) системний характер процесуальних порушень як модель поведінки органів влади (Selahattin Demirtaş (no. 2) [GC], § 428); (е) вибірковість процесуального впливу щодо політичних опонентів (Selahattin Demirtaş (no. 2) [GC], § 427); (є) характер публічної комунікації органів досудового розслідування, у тому числі витоки матеріалів розслідування у медіа (Sytnyk v. Ukraine, §§ 152-154).

Принципове обмеження. Сам факт, що політичні опоненти підозрюваного можуть отримати вигоду від його засудження, не перешкоджає кримінальному переслідуванню за наявності справжніх обвинувачень. Високий політичний статус не надає імунітету (Khodorkovskiy v. Russia, § 258; Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia, § 903; Ugulava, § 128).

Застосовність поза тримання під вартою. У більшості справ, у яких ЄСПЛ констатував порушення ст. 18, йшлося про тримання під вартою (поєднання зі ст. 5). Однак у рішенні Sytnyk v. Ukraine ЄСПЛ констатував порушення ст. 18 у поєднанні зі ст. 6 та ст. 8 щодо адміністративного провадження, у межах якого особу не було позбавлено свободи; аналогічний підхід застосовано і в інших справах (Juszczyszyn v. Poland, §§ 318-321; Mirosława Todorova v. Bulgaria, §§ 205-213). Це підтверджує застосовність ст. 18 і до досліджуваного провадження попри незастосування щодо Заявниці тримання під вартою.

7.3. Правозахисний стандарт

Поняття «політично мотивоване переслідування» у правозахисній методології є родовою категорією, ширшою за поняття «політв'язень» або «в'язень сумління»: воно охоплює увесь спектр заходів державного примусу (кримінального, адміністративного, позасудового), що застосовуються з нелегітимних, не передбачених законом політичних мотивів. У межах цього підходу переслідування кваліфікується як політично мотивоване, якщо дії державних органів та їх посадових і службових осіб викликані: (а) нелегітимними міркуваннями суспільно-політичного характеру; або (б) діями переслідуваної особи із захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Принциповим обмеженням цього підходу є категоричне виключення з категорії політично мотивованого переслідування дій, пов'язаних з насильством, закликами до насильства або діяльністю, спрямованою на скасування прав і свобод людини.

Резолюція ПАРЄ 1900 (2012) «Визначення політичного в'язня». Особа, позбавлена особистої свободи, розглядається як політв'язень, якщо: (а) позбавлення свободи здійснено з порушенням однієї з основоположних гарантій Конвенції (зокрема, свободи думки, вираження поглядів, зібрань, об'єднання); (б) позбавлення свободи застосоване виключно з політичних мотивів без зв'язку з правопорушенням; (в) тривалість або умови позбавлення свободи з політичних мотивів є явно непропорційними; (г) особу з політичних мотивів позбавлено свободи в дискримінаційний спосіб; (ґ) позбавлення свободи є результатом явно несправедливого провадження, і це видається пов'язаним з політичними мотивами органів влади. Резолюція сформульована стосовно ситуацій позбавлення свободи, що становить об'єктивне обмеження її прямого застосування до досліджуваної справи. Водночас її критерії у правозахисній практиці використовуються як методологічний орієнтир і поза цією вузькою сферою.

Розширений підхід правозахисних організацій. Відповідно до підходів правозахисного товариства «Меморіал», під політично мотивованим переслідуванням прямо визнається ширша категорію жертв, до якої належать особи, що не позбавлені свободи, але зазнають інших форм державного тиску (позасудового, адміністративного, дисциплінарного). Така особа не визнається політв'язнем у вузькому сенсі, проте кваліфікується як жертва політично мотивованого переслідування, що підлягає захисту з боку правозахисної спільноти.

Підхід Харківської правозахисної групи. У межах своєї діяльності ХПГ послідовно застосовує підхід, який поєднує загальні підходи з власними методологічними особливостями, обумовленими специфікою українського політико-правового контексту. ХПГ розглядає переслідування за політичними мотивами як ширшу категорію, аніж позбавлення свободи: до неї належать і кримінальні справи без застосування тримання під вартою, і випадки незаконного позасудового тиску. ХПГ застосовує наведену вище формулу нелегітимних мотивів та послідовно поширює її на оцінку конкретних кримінальних і адміністративних проваджень в Україні, поєднуючи оцінку процесуальних порушень з оцінкою політичного контексту переслідування.

Тягар доведення. Твердження про те, що особа є жертвою політично мотивованого переслідування, має бути підтверджене первинними доказами *prima facie*. Після їх надання тягар доведення переноситься на державу, яка має продемонструвати відповідність обмежень міжнародним стандартам прав людини, дотримання вимог пропорційності та

недискримінації, а також справедливість судового розгляду. Цей стандарт методологічно сумісний зі стандартом доказування за ст. 18 Конвенції.

7.4. Застосування стандартів до обставин справи

7.4.1. Обставини, що корелюють із виокремленими стандартами

Публічна позиція Заявниці щодо антикорупційних органів. 22 липня 2025 року Заявниця як керівниця парламентської фракції підтримала законопроект № 12414, спрямований на обмеження повноважень НАБУ та САП. Крім того, Заявниця систематично публічно критикувала діяльність цих органів. Кримінальне провадження відкрито менш ніж через чотири місяці після зазначеного голосування – 27 листопада 2025 року. Часова близькість між публічною діяльністю особи, спрямованою проти органу, який згодом ініціює її кримінальне переслідування, та відкриттям такого провадження розглядається як обставина, що потребує ретельної перевірки з огляду на ст. 18 Конвенції (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, §§ 137-143). Така сукупність обставин ставить питання про те, чи не стала публічна позиція Заявниці щодо НАБУ та САП одним із чинників, що визначили вибір її як об'єкта кримінального переслідування.

Опозиційний політичний статус Заявниці. Заявниця є народним депутатом України та керівницею депутатської фракції політичної партії «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”». Вказана політична сила послідовно перебуває в опозиції до чинної влади. Поточний політичний статус включає реалізацію керівних повноважень у парламентській фракції та регулярну публічну критику дій органів державної влади, у тому числі вищих посадових осіб держави. У практиці ЄСПЛ опозиційний статус послідовно розглядається як обставина, що підвищує стандарт ретельності оцінки кримінального переслідування (*Ilgar Mammadov*, §§ 137-143; *Selahattin Demirtaş (no. 2) [GC]*, §§ 423-427). Сам по собі такий статус не створює презумпції політичного характеру кримінального переслідування, проте надає іншим виокремленим обставинам додаткового значення.

Поширення процесуального впливу на іншого члена опозиційної політичної сили. Обшук у ніч з 13 на 14 січня 2026 року (див. розділ 3 цього Висновку) охопив приміщення, в якому розташовувався також службовий кабінет народного депутата України Сергія Власенка – члена парламентської фракції «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”». Власенко С. є Головою парламентської тимчасової слідчої комісії з розслідування фактів можливої корупції в правоохоронних та судових органах і у цій якості перебуває у відносинах потенційного інституційного конфлікту з НАБУ та САП, послідовно публічно критикуючи їх діяльність.

При цьому Власенко С. не має жодного процесуального статусу в досліджуваному кримінальному провадженні – розслідування щодо нього не ведеться. Його службовий кабінет як народного депутата України користується законодавчо встановленим захистом. З огляду на це проведення обшуку в зазначеному приміщенні та можливе втручання в депутатську діяльність Власенка С. є самостійною обставиною, що потребує окремої правової оцінки: відповідну заяву про вчинення кримінального правопорушення Власенко С. вже подав до компетентних органів.

Одночасний характер процесуального впливу на двох членів однієї опозиційної політичної сили, один з яких має визначений публічно-правовий статус у відносинах з органом

досудового розслідування, охоплюється індикатором, який ЄСПЛ виокремив у *Selahattin Demirtaş* (no. 2) [GC] – поширення процесуального тиску на кількох членів опозиційної політичної сили.

Конфігурація публічної комунікації органу досудового розслідування та посадових осіб держави. Як детально проаналізовано у розділі 5 цього Висновку, публічна комунікація навколо досудового розслідування характеризується сукупністю особливостей, що виходять за межі звичайного інформування: одночасна публікація офіційного повідомлення про підозру та фрагмента матеріалів НСРД у відкритому доступі; формулювання назви картки кримінального провадження у вигляді ствердження про вже вчинене правопорушення; повідомлення про завершення розслідування з формулюванням «слідство встановило»; публічний коментар Президента України з відсилкою до конкретних деталей кримінального провадження. Така конфігурація об'єктивно наближається до фабули, у якій ЄСПЛ констатував порушення ст. 18 у поєднанні зі ст. 6 та ст. 8 у справі *Sytnyk v. Ukraine* (§§ 152-154).

Сукупність процесуальних рішень як модель поведінки. У розділах 1-4 та 6 цього Висновку детально проаналізовано характер процесуальних рішень, ухвалених у межах досудового розслідування: проведення обшуків у нічний час без попередньої ухвали слідчого судді з подальшою *post factum* легалізацією без участі сторони захисту; обмеження доступу сторони захисту до оригіналу матеріального носія ключового аудіодоказу; обставини, що потребують самостійної перевірки з огляду на стандарти ЄСПЛ щодо неприпустимості провокації злочину. У практиці ЄСПЛ системний характер процесуальних порушень, які у сукупності утворюють певну модель поведінки органів державної влади, є самостійним індикатором при оцінці наявності прихованої мети (*Selahattin Demirtaş* (no. 2) [GC], § 428).

7.4.2. Обставини, що потребують подальшого моніторингу

З огляду на те, що кримінальне провадження триває, низка обставин, що мають значення для остаточної оцінки за ст. 18 Конвенції та за методологією правозахисних організацій, не може бути встановлена у межах цього Висновку. До них належать, зокрема: (а) поведінка національних судів під час розгляду справи по суті – якість мотивування рішень та ретельність розгляду доводів сторони захисту щодо процесуальних порушень, виокремлених у попередніх розділах; (б) можлива зміна запобіжного заходу у бік посилення та підстави такої зміни; пропорційність обраного або зміненого запобіжного заходу характеру обвинувачень; (в) динаміка публічної комунікації органу досудового розслідування та вищих посадових осіб держави, у тому числі дотримання вимог ст. 6 § 2 Конвенції; (г) реальна можливість сторони захисту реалізувати конвенційні гарантії у подальшому, у тому числі забезпечення доступу до оригіналу матеріального носія ключового доказу та ефективна перевірка скарги на провокацію; (г) подальші процесуальні дії щодо інших членів парламентської фракції «Всеукраїнське об'єднання “Батьківщина”».

7.5. Висновки

Обставини кримінального переслідування Заявниці містять ознаки, які корелюють з індикаторами політично мотивованого переслідування у практиці ЄСПЛ за ст. 18 Конвенції: хронологічна синхронізація між публічною позицією Заявниці щодо антикорупційних

органів (зокрема підтримкою законопроєкту № 12414, спрямованого на обмеження повноважень НАБУ та САП) і відкриттям щодо неї кримінального провадження менш ніж через чотири місяці; опозиційний статус Заявниці; одночасний процесуальний тиск на іншого члена тієї самої фракції, який перебуває у відносинах інституційного конфлікту з органом досудового розслідування; конфігурація публічної комунікації, яка відтворює фабулу справи *Sytnyk v. Ukraine*; сукупність процесуальних рішень, проаналізованих у цьому Висновку, яка здатна утворювати модель поведінки у розумінні *Selahattin Demirtaş* (no. 2) [GC].

Жодна з цих обставин окремо не є достатньою для констатації порушення ст. 18 Конвенції. Однак у сукупності вони створюють підстави для посиленого моніторингу провадження: якщо ці обставини отримають підтвердження в подальшому перебігу справи і не будуть змістовно спростовані органом досудового розслідування або судом, питання про наявність прихованої мети переслідування набуде самостійного значення.